

NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 28.04.2016.godine, broj 5940/4, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„Dimenzije ličnosti po Ajzenk-u i nivo zrelosti žena koje se bave prostitucijom“

Kandidata mr dr Danijele Tiosavljević, zaposlene u Klinici za psihijatriju KCS, odeljenju za lečenje nepsihotičnih poremećaja, kao lekar specijalista psihijatrije i asistenta za užu naučnu oblast Medicina i društvo na Katedri humanističkih nauka Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Mentor je prof. dr Slavica Djukić-Dejanović. Komentor je prof. dr Karel Turza.

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof. dr Aleksandar Jovanović, vanredni profesor, Klinike za psihijatriju KCS, Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu.
2. Prof. dr Aleksandar Damjanović, vanredni profesor, Klinike za psihijatriju KCS, Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu.
3. Prof. dr Marko Munjiza, redovni profesor u penziji, Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu.

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorske disertacije

Doktorska disertacija mr sci Danijele Tiosavljević napisana je na 180 strana i podeljena je na sledeća poglavlja: uvod, ciljevi rada, materijal i metode, rezultati, diskusija, zaključci i literatura. U disertaciji se nalazi ukupno 5 grafikona i 8 tabela. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata i podatke o komisiji.

U **uvodu** je predstavljena u psihologiji i psihijatriji uvek prisutna teškoća u preciznom definisanju ličnosti čoveka, kao jedinstvene pojave u živom svetu. Ukazuje se na to da je razumevanje ličnosti nemoguće bez razumevanja čovekovog funkcionisanja u svom totalitetu. U skladu sa tim se iznose brojne teorije ličnosti, počev od prvih pokušaja koji se oslanjaju na dihotomiju biološko-psihološko i njihovu povezanost, preko posmatranja ličnosti kroz „ljudsku“, interpersonalnu situaciju, pa do savremenih teorija ličnosti i mentalnih poremećaja koji daju pravi značaj biološkim faktorima koji definišu ličnost. Predstavljen je konstrukt crta i dimenzija ličnosti. Prikazana je kako njihova uloga regulatora psihičkih procesa, tako i funkcija u njihovim disregulacijama čiji su reprezentanti mentalni poremećaji. Detaljno se izlaže Ajzenkova teorija ličnosti, na koju se istraživači oslanjaju u tezi, a koja naglašava ulogu bioloških determinanti. Opisuju se precizno dimenzije njegovog ličnosnog modela i objašnjavaju njihovi domeni ispoljavanja. Iznosi se jedinstvena Ajzenkova teorija moralnosti i kriminalnog ponašanja, sa kojom su u korelaciji rezultati teze. Ukazuje se na novija istraživanja koja ukazuju na povezanost funkcionisanja bazične strukture ličnosti i različitih formi amoralnosti, tj. postojanje jedinstvene dispozicije za amoralno ponašanje, koja podržavaju rezultate ovog istraživanja.

Navedeni su i opisani psihološki odbrambeni mehanizmi, kao i njihovo značenje i funkcija u okviru celokupne organizacije ličnosti i njene psihičke ekonomike. Prikazan je način njihovog „rada“ u okviru adaptivne funkcije Ega, zatim ukazano na njihov značaj, te patološki kavalitet i neadekvatnost čiji izraz mogu biti drastičniji poremećaji ponašanja, oblika raznih vrsta akutnih duševnih poremećaja. Napravljena je njihova konceptualna i empirijska podela, korišćena u daljem toku teze, a usko u vezi sa istraživačkim ciljem. Kroz genezu morala, etike i etike u medicini napravljen je uvod kako u još jedan vid sagledavanja prostitucije u tezi (prostitucija kao moralni, etički i, uže, medicinsko-etički fenomen), tako i u upoznavanje sa relativno novom disciplinom, bioetikom. Poslednje iz razloga sagledavanja u tezi prostitucije i kao bioetičkog fenomena. Poštujući bioetički, interdisciplinarni pristup, u uvodu su prikazani različiti pogledi na prostituciju prisutni kroz vreme (od drevnih vremena do postmodernog doba) i različite religije. Prostitucija (post)modernog doba je predstavljena kroz paletu feminističkih stavova, poglede na nju kao na fenomen ženskoga roda, pa sve do njenog vidjenja kao isključivo ili dominantno sociološke pojave.

Naglašava se da je najviše istraživača prostituciji do sada pridavalo socijalni karakter i društvenu prirodu i poreklo. Iznose se brojne definicije i oblici prostitucije. Prikazuju se dosadašnja

skromna saznanja o povezanosti prostitucije i (socio)patologije, kao i neke teorije kao nagoveštaji o njenim korenima u moralnosti.

Ciljevi rada su precizno definisani. U skladu sa prirodom mernih instrumenata i istraživačkom temom, postavljena su dva istraživačka cilja. Prvi je bio da se utvrdi zrelost psiholoških mehanizama odbrane kod žena koje se bave prostitucijom. Drugim je trebalo utvrditi prisustvo/odsustvo psihopatologije kod žena koje se bave prostitucijom, prema mernim kvalitetima Ajzenkovog upitnika.

U poglavlju **Materijal i metode** navedeno je da je istraživanje obavljeno u prostorijama “Gradskog Sekretarijata Unutrašnjih Poslova” grada Beograda, gde je grupa žena koje se bave prostitucijom u Srbiji formirana i ispitivana. Etički komitet Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu je konstatovao da je doktorska teza u skladu sa etičkim načelima Helsinške deklaracije i načelima Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta u Beogradu. Opisan je način formiranja uzorka ispitanica i navedeni kriterijumi za njihovo uključivanje u istraživanje. Detaljno je opisan celokupan postupak ispitivanja, koji je podrazumevao obavljanje semikvantitativnog intervjua (kojim su, osim osnovnih socio-demografskih podataka o ispitanicama, dobijeni i dodatni podaci, a koji su blisko u vezi sa njihovim bavljenjem prostitucijom), zatim standardni psihijatrijski intervju (kojim se dobijeni osnovni anamnestički podaci i isključeni mentalni poremećaji sa osovine I, kao i hronična somatska obolenja, neurološke bolesti i mentalna retardacija), nakon čega su ispitanice ispunjavale upitnike samoprocene koji uključuju merne instrumente. Navedeni su merni instrumenti (EPQ – Eysenck’s Personality Questionnaire i DSQ - Defence Style Questionnaire) i detaljno, pojedinačno, je opisana njihova struktura i ciljevi, vrednost i značaj dobijenih podataka ovim instrumentima, načini interpretiranja, kao i načini na koji su instrumenti primenjeni u uzorku ispitanica. Za statističku obradu podataka korišćen je program Statistical Package for Social Sciences (SPSS/PC). Navedene su statističke metode koje su korišćene za opis uzorka, kao i statističke metode korišćene za analizu dobijenih podataka.

U poglavlju **Rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada. Korišćena **literatura** sadrži spisak od 338 referenci.

B) Kratak opis postignutih rezultata

Istraživanje je pokazalo da je prisutna psihopatologija kod ispitanih žena koje se bave prostitucijom prema mernim kvalitetima Ajzenkovog upitnika. Rezultati istraživanja su ukazali na

to da je njihova ličnost odraz specifičnog složaja dimenzija u vidu: ekstremno visokog psihoticizma, visokog neuroticizma i umerene ekstroverzije.

Specifičnost ovakvog složaja bazičnih dimenzija ličnosti (veoma visoko p i visoko n) ispitanih žena koje se bave prostitucijom visoko povećava rizik (vulnerabilnost) za razvoj mentalnih poremećaja i (mal)adaptivnih problema (nestabilne psihopate!).

Istraživanje je pokazalo da su ispitanice žene koje se bave prostitucijom sklone agresivnom, antisocijalnom i amoralnom ponašanju u određenim okolnostima.

Dobijenim rezultatima je dokazano da bez razlike u odnosu na BPDP (borderline psychiatric disordered patients) i GPP (general psychiatric patients) postoje nezreli psihološki mehanizmi odbrana (MA stila) kod ispitanih žena koje se bave prostitucijom.

Rezultati istraživanja su pokazali da ispitanice prostitutke pokazuju karakteristike antisocijalnog poremećaja ličnosti, što znači da je antisocijalnost permanenta karakteristika njihovog ponašajnog stila.

U istraživanju je uradjena i bogata bioetička analiza prostitucije u kojoj je, sada i sa aspekta vidjenja prostitucije kao psihijatrijske situacije, prostitucija definisana kao nova medicinsko-(bio)etička situacija, koja naglašava ulogu psihijatra i psihoterapije unutar multidisciplinarnog tima koji bi se jedino pluralizmom perspektiva mogao adekvatno baviti njenom primarnom, sekundarnom i tercijarnom prevencijom.

C) Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Istraživanja ove doktorske disertacije i njeni rezultati ukazuju da je prisutna psihopatologija prema mernim kvalitetima Ajzenkovog upitnika kod ispitanih žena koje se bave prostitucijom i da je ona odraz ekstremno visokog psihoticizma (p) i visokog neuroticizma (n) kao njihovih dimenzija ličnosti. Ovaj rezultat pokazuje da ovakav složaj bazičnih dimenzija ličnosti ženama koje se bave prostitucijom povećava rizik (vulnerabilnost) za razvoj mentalnih poremećaja (visoko n) i (mal)adaptivnih problema (veoma visoko p). Izloženo je u visokoj saglasnosti sa mnogim istraživanjima o depresiji kao ishodu dekompenzacija ili komplikacija kod osoba visokih skorova na neuroticizmu kao dimenziji ličnosti (Eysenck and Eysenck, 1975.; Horwood and ferguson, 1986.; Ormel et al., 1989.; Ferguson et al., 1989.; Kendler et al., 1993b; Rodgers B., 1990.; Knežević G. i sar. 2004.). U visokoj korelaciji su i sa rezultatom istraživanja koje je psihoticizam predstavilo dimenzijom koja je odraz diskontrole i agresije, tj. socijalne maladaptivnosti uopšte (Digman J.M., 1990.).

Prethodno navedena referenca podržava i rezultat ovog istraživanja prema kome dimenziona specifičnost (visoko p) ličnosti ispitane prostitutke čini sklonijim agresivnom, antisocijalnom i amoralnom ponašanju u određenim okolnostima. Ovakav rezultat podržava empirijski dokazano postojanje visokog psihoticizma u vankliničkoj populaciji kod kriminalaca i sociopata (Knežević G., 2003). Rezultat je u korelaciji i sa teorijom Ajzenka koji ukazuje na postojanje stabilne unutrašnje

nekognitivne dispozicije (Eysenk 1964, 1976a; 1994.) koja je odgovorna za manifestno (a)moralno ponašanje ljudi.

Rezultati istraživanja su pokazali i da postoje bez razlike u odnosu na BPDP i GPP nezreli psihološki mehanizmi odbrana (MA stila) kod ispitanih žena koje se bave prostitucijom. Da ispitanice značajno koriste nezrele odbrane u korelaciji je sa istraživanjima Vaillant-a, koji je naglašavao da su baš ove odbrane karakteristične odbrane pacijenata sa velikom depresijom i poremećajima ličnosti kao dijagnostičkim kategorijama, tj. njihove dominantne odbrane (Vaillant G.E., Bond M. & Vaillant C.O., 1986.). Rezultat je u saglasnosti i sa pronadjenom jasnom korelacijom između zastupljenosti zrelih odbrana i uspešnije životne adaptacije. (Vaillant G.E., 1971.)

Dokazano u istraživanju da ispitanice prostitutke pokazuju karakteristike antisocijalnog poremećaja ličnosti, što znači da je antisocijalnost permanenta karakteristika njihovog ponašajnog stila, podržano je rezultatima longitudinalne studije, Brody i autora, koji su potvrdili da je većina prostitutki zadovoljavalo dijagnostičke kriterijume za antisocijalni poremećaj ličnosti. (Brody et al. 2005).

U istraživanju je prostitucija sagledana, definisana kao nova medicinsko-(bio)etička situacija, koja naglašava ulogu psihijatra i psihoterapije unutar multidisciplinarnog tima koji bi se bavio njenom primarnom, sekundarnom i tercijarnom prevencijom. Nije poznato postojanje u literaturi sličnog pogleda na prostituciju i odnosa prema njoj. Najviše je istraživača prostituciji pridavalo socijalni karakter, društvenu prirodu i poreklo (Konstantinović B., 1930., Radulović D., 1986.).

D) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije

1. **Tiosavljevic D.**, Djukic-Dejanovic S., Turza K., Jovanovic A., Jeremić V. Prostitution as a psychiatric situation: ethical aspects. Accepted for publication in the international peer-reviewed journal *Psychiatria Danubina* as the Original theoretical paper and it is scheduled for publication in Vol. 28, 2016.

E) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa)

Doktorska disertacija „**Dimenzije ličnosti po Ajzenk-u i nivo zrelosti žena koje se bave prostitucijom**“ dr Danijele Tiosavljević predstavlja originalni naučni doprinos u polju psihijatrije i poljima medicinske etike i bioetike. Originalni doprinos istraživanja u polju psihijatrije proizašao je iz rezultata koji prikazuju postojanje psihopatologije kod ispitanih prostitutki koja proističe iz specifičnog složaja njihovih bazičnih dimenzija ličnosti, a koja je podržana nezrelim psihološkim mehanizama odbrana. Rezultatima ovog istraživanja je prostitucija precizno psihopatološki locirana. Oni su omogućili i spoznaju ličnosnih korena antisocijalnosti i amoralnosti ispitanih prostitutki, a na čemu počiva u disertaciji izvedena i njena drugačija, nova (bio)etička analiza, zbog čega je prostitucija opravdano definisana kao nova medicinska situacija.

Originalni doprinos ovog istraživanja je i njen zaključak da nema adekvatnog odgovora na prostituciju bez psihijatra kao neotudjivog dela multidisciplinarnog tima, kompaktnog u svoj svojoj raznorodnosti, koji bi se komplementarno i sinergijski bavio psihičkim, fizičkim i socijalnim

zdravljen žena koje se bave prostitucijom. Predloženo je osnivanje multidisciplinarnih savetnih centara, bilo odvojeno ili u sklopu zdravstvenih/penalnih ustanova, kao adekvatan način za obezbeđivanje mesta za sprovođenje interventnog i/ili kontinuiranog (psiho)farmakološkog, psihološko-psihijatrijskog, somato-medicinskog i (re)socijalizacijskog procesa u radu sa prostitutkama. U cilju pokušaja kontrole i smanjenja kako pojedinačnog tako i društvenog rizika i štete od prostitucije, kao jedan od metoda predložena je peer-edukacija.

Zahvaljujući rezultatima istraživanja se otvara i mogućnost primarno preventivnog delovanja u vidu prepoznavanja vulnerabilne grupe žena, tj. žena koje, u konstelaciji sličnih unutarnjih i spoljnih okolnosti, mogu odabrati prostituciju kao način odgovora na njih. Time se označava novi prostor za, opet interdisciplinarno, sinergijsko delovanje svih zabrinutih za njih disciplina. Ovo istraživanje usmerava programe prevencije i umanjenja štete od prostituisanja i na ostale aktivne učesnike (konzumente, makroe/partnere), bez kojih ni prostitucija sama ne bi postojala.

Ova doktorska disertacija je uradjena prema svim principima naučnog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup je bio originalan i pažljivo odabran, a metodologija rada savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući zaključci.

Na osnovu svega navedenog, a imajući u vidu i dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju dr Danijele Tiosavljević i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 19.05. 2016.godine

Članovi komisije:

Prof. dr Aleksandar Jovanović

Prof. dr Aleksandar Damjanović

Prof. dr Marko Munjiza

Mentor:

Prof. dr Slavica Djukić-Dejanović

Komentor:

Prof. dr Karel Turza
